

IN DE LAATSTE DRUK VAN DE HEUKELS' FLORA, HÉT HANDBOEK VAN DE WILDE INHEEMSE FLORA, WORDT ER VANUIT GEGAAN DAT WILDE APPEL EN WILDE PEER IN DE NATUUR NIET MEER TE ONDERSCHIEDEN ZIJN VAN HET GEKWEekte FRUIT. DE WILDE VOORoudERS VAN ONZE MODERNE VRUCHTBOMEN ALS APPEL, PEER, PRUIM OF MISPEL, SPREKEN TOT DE VERBEELDING MAAR ZE HEBBEN OOK IETS ONGEWIS. BERT MAES, VAN ECOLOGISCH ADVIESBUREAU MAES IN UTRECHT, PLEIT VOOR EEN BETER BOSBEHEER ZODAT DE WILDE APPEL IN ONS LAND KAN BLIJVEN BESTAAN.

Wilde appelbomen in Nederland

Wilde appelbomen in de natuur zijn een belevenis. Ze horen vooral thuis in de eikenbossen tussen het dalkruid, de bosanemonen en de adelaarsvarens. Ze bloeien prachtig in de tweede helft van april en begin mei en ze zijn een nectarbron voor allerlei insecten. De vruchten zijn gewild bij vogels, zoogdieren en insecten. En, ze kunnen nog steeds een bron zijn voor het kweken van nieuwe appelrassen en onderstammen. Alle reden om heel zuinig te zijn op dit bomenerfgoed!

In de afgelopen 25 jaar is Nederland uitvoerig onderzocht en geïnventariseerd op het voorkomen van de echte wilde, autochtone bomen.* De uitkomst daarvan was zowel verrassend als verontrustend. Van enkele waargenomen boomsoorten was niet meer bekend of duidelijk dat ze nog in het wild voorkwamen, zoals wilde appel, wilde peer en koraalmeidoorn. Weliswaar bleken de aantallen vaak bijzonder klein. Eén soort, de grove den, bleek als autochtone boom zelfs uitgestorven. De laatste waarschijnlijk wilde grove den bij Wolfheze is in 2006 omgewaaid.

WAAR KOMT DE WILDE APPEL NOG VOOR

De wilde appel, met *Malus sylvestris* als wetenschappelijke naam, komt nog in kleine aantallen

voor in Drenthe in de beekdalen, enkele verspreide plekjes in Overijssel, in de Achterhoek (bij Winterswijk en in de Graafschap), op de stuwwal bij Nijmegen en in de Zelderse Driessen in Noord-Limburg. Onverwacht worden er soms nog nieuwe groeiplaatsen gevonden zoals onlangs in het Meinweggebied bij Roermond en in het Vijlenerbos bij Vaals. Vaak gaat het om uitgegroeide meerstammige kleine bomen die met het vroegere hakhoutbeheer werden meegenomen. Bij Nijmegen komen ook wel grotere bomen voor tot meer dan 10 meter, die op grond van hun jaarringen zo'n driekwart eeuw oud zijn.

DE GESCHIEDENIS NA DE IJSTIJDEN

De wilde appel is na de laatste IJstijd rond 7500 voor de jaartelling in de Lage Landen aangekomen vanuit Zuid-Europa. Ongetwijfeld hebben vogels en andere dieren aan de verspreiding een bijdrage geleverd. Misschien zijn er ook vruchten door rivieren of beken meegevoerd. Archeologen vinden soms bij toeval verkoalde appels die in het vuur van prehistorische mensen terecht zijn gekomen. Dat is een buitenkansje, want dan zijn er ook technieken om ze te dateren. Uit recent DNA-onderzoek is gebleken dat er wel genetische variaties zijn, maar dat er regionaal geen genetisch

* Maes (red.), 3e druk, 2013. Inheemse bomen en struiken in Nederland en Vlaanderen.

bomen. Ook de Bomenstichting heeft veel te maken met geschillen tussen burens. Het boekje *Bomen met je burens* dat de Bomenstichting in 2001 uitbracht, was een groot succes en er wordt nog steeds naar gevraagd. Het boekje is echter al jaren uitverkocht. Edwin Koot en ondergetekende hebben de tekst onlangs herzien en aangevuld met enkele actuele onderwerpen. De herziene druk verschijnt hopelijk nog dit jaar. Om u alvast nieuwsgierig te maken zal ik in vogelvlucht enkele punten noemen waar aanpassing of aanvulling noodzakelijk was.

Leibomen

Volgens het Burgerlijk Wetboek mag een boom niet binnen twee meter van de erfgrans staan en heesters en hagen niet binnen een halve meter, tenzij de eigenaar van het andere erf daarvoor toestemming heeft gegeven of een gemeentelijke verordening of plaatselijke gewoonte een kleinere afstand toelaat. Volgens de eerste druk van *Bomen met je burens* is in geval van leibomen die periodiek worden teruggesnoeid tot een hoogte van drie meter doorgaans geen sprake van bomen. Deze 'bomen' mogen volgens de eerste druk dus dicht bij de erfgrans staan dan de afstand die bepaald is voor bomen, dus op 50 cm in plaats van twee meter. Deze opvatting is niet langer houdbaar gezien de sinds 2007 verschenen rechtspraak waarin leibomen als bomen worden aangemerkt. In de nieuwe druk van *Bomen met je burens* wordt dit aangepast.

Inschrijving van toestemming in de openbare registers

Het is mogelijk een boom op minder dan twee meter van de erfgrans met de burens te hebben als de burens daarvoor toestemming hebben gegeven. Volgens de eerste druk van *Bomen met je burens* kan met de inschrijving van deze toestemming in de openbare registers van het kadaster worden bewerkstelligd dat ook nieuwe burens geen verwijdering van de boom kunnen vragen. Dit is niet helemaal juist. De inschrijving brengt al-

leen mee dat de eigenaar ervan uit kan gaan dat hij na tien jaar een zogeheten erfdiensbaarheid heeft tot het hebben van de boom in de verboden zone. Als er een erfdiensbaarheid is ontstaan, kunnen de toekomstige burens geen verwijdering vorderen. De erfdiensbaarheid kan ook direct worden geregeld bij de notaris. De burens moeten daar dan wel aan mee willen werken.

Overhangende takken

Burens kunnen verlangen dat overhangende takken worden verwijderd en, als hieraan na schriftelijke aanmaning niet wordt voldaan, zelf de zaag ter hand nemen. In de eerste druk van *Bomen met je burens* staat - terecht - dat de burens geen misbruik van dit recht mogen maken. Er mag bijvoorbeeld niet zo rigoureuus worden ingegrepen dat het voortbestaan van de boom in gevaar komt. Ook wordt erop gewezen dat de eigenaar in sommige gevallen de schade aan zijn bomen op de burens kan verhalen, wanneer deze zonder toestemming te drastisch hebben gesnoeid.

Bij de Bomenstichting komen veel vragen binnen over overhangende takken. Hierbij gaat het er vaak om of en zo ja, in hoeverre de boomeigenaar moet toegeven aan de eis van de burens om de takken te verwijderen. Er zijn rechterlijke uitspraken waaruit naar voren komt dat de overlast door overhangende takken zo groot kan zijn, dat een beroep op mis-

bruik van bevoegdheid niet opgaat en dat de eigenaar moet meewerken aan verwijdering van de takken, ook als de boom hierdoor wordt ontsierd. In de nieuwe druk zal hieraan aandacht worden besteed.

Appartementsrechten

Ook over geschillen van appartementseigenaars met de appartementseigenaar die het recht op het gebruik van de tuin heeft komen bij de Bomenstichting veel vragen binnen. Dan gaat het er meestal om of de gebruiker van de tuin een mooie boom zomaar mag verwijderen. Dit wordt een nieuw hoofdstuk in de herziene uitgave van *Bomen met je burens*. Alvast een tipje van de sluier: Een appartementseigenaar is geen eigenaar van 'zijn' tuin, maar heeft alleen de bevoegdheid tot het uitsluitend gebruik daarvan. Deze bevoegdheid strekt zich ook uit tot de bomen in de tuin. Vanwege deze bevoegdheid mag hij bijvoorbeeld een kapvergunning aanvragen. Als hem echter bekend is dat andere appartementseigenaren belang hechten aan handhaving van de boom, zal hij eerst met hen in overleg moeten treden, omdat hij geen schade mag toebrengen aan hun belangen.

Ten slotte noem ik nog enkele nieuwe onderwerpen: overlast van bomen in de openbare ruimte, verschillende vormen van bemiddeling en schaduw van bomen op zonnepanelen.

Leibomen in Buitenveeldert (veldesdoorns)

aparte appelgroepen in ons land zijn te onderscheiden. Kennelijk zijn de appels in één migratiestroom hierheen gekomen. Onze cultuurappels zijn pas zo'n 3 à 4000 jaar geleden ontstaan, vermoedelijk door kruisingen van verschillende wilde appelsoorten uit Zuidoost Europa en Azië.

HOE IS DE WILDE APPEL TE HERKENNEN

Overall in de bosranden, duinen en vooral op de Waddeneilanden kun je spontane appelboompjes tegenkomen. Het is het gevolg van weggegooide klokhuizen. Dat zijn dus geen echte wilde appels. De appels zijn dan ook te groot. Weggegooide cultuurappels veranderen genetisch niet zomaar in wilde appels. Vruchten van wilde appels zijn klein, ca. 2 tot 3,5 centimeter in doorsnede. Ze zijn geelgroen van kleur. Toch zie je op groeiplaatsen van wilde appelbomen ook wel eens exemplaren met iets grotere appels, of apeltjes met een rode blos. Dat wijst dan op kruisingen met cultuurappels. De bladeren van de wilde appel zijn kaal. Bladeren van de cultuurappels zijn altijd meer of minder behaard en ook groter. De kleine bloemen beginnen diep roze en worden later wit. Wilde appels hebben vaak takdoorns.

DE TOEKOMST VAN DE WILDE APPEL

De kleine en weinig smakelijke vrucht is een belangrijke reden dat de wilde appel zo zeldzaam is geworden na de komst van de cultuurappels. Dat ze hier en daar nog bewaard zijn gebleven, heeft onder andere te maken met de jacht. Van sommige bossen, zoals die bij Nijmegen, zijn oude verordeningen bekend waarbij het weghalen van appels en appelbomen streng verboden was.

Naar schatting staan er nu nog maar een paar honderd wilde appelbomen in ons land. Dit was voor Staatsbosbeheer een signaal dat er iets moest gebeuren om de soort voor uitsterven te behoeden. Vanaf 2007 is van wilde appelbomen op allerlei bekende groeiplaatsen stekmateriaal verzameld en opgekweekt voor de 'Nationale Genenbank van Autochtone Bomen en Struiken'. Deze levende genenbank, waar inmiddels ook vele andere zeldzame inheemse boomsoorten staan, is openbaar en vrij te bezichtigen bij Dronten (Roggebotzand). Op diverse plaatsen worden vanuit de genenbank nieuwe appelbomen aangeplant in natuurgebieden.

Door nieuwe aanplant worden de te kleine populaties vergroot en dat is al een hele winst. Toch is het jammer en onnodig dat er nog jaarlijks originele bomen in natuurgebieden door kap verdwijnen, omdat ze niet herkend worden door de eigenaar of beheerder. Ook verdwijnen er bomen door het gevoerde bosbeheer. In steeds meer natuurbossen vindt het zogenaamde 'nulbeheer' of 'nietsdoen-beheer' plaats. De gedachte daarbij is dat de natuur zijn gang mag gaan. Dat lijkt heel mooi, maar voor veel Nederlandse bossen is dat funest. De bossen worden dan namelijk steeds donkerder. De wilde appel, als een lichtminnende boomsoort, komt dan in de knel komt en gaat dood. Niet alleen de wilde appel, maar tal van zeldzame inheemse en lichtbehoefte bomen, struiken en kruiden redden het daardoor niet meer. Beheer op maat is dan geboden.

Interessante website:
www.ecologischadviesbureauaues.nl

